

1.03 Kratki znanstveni prispevek

UDK 796.41:061.237(497.4 Ljubljana)

Prejeto: 7. 1. 2008



**Vladimir Vilman**

mag. etnologije, muzejski svetovalec, Tehniški muzej Slovenije, Parmova 33, SI-1000 Ljubljana  
e-pošta: vladimir.vilman@tms.si

## Prvi ljubljanski stadion

### IZVLEČEK

Leta 1921 so člani Jugoslovanske sokolske zveze določili, da bodo prvi zlet jugoslovanskega sokolstva organizirali v Ljubljani avgusta 1922. Predpogoj izvedbe zleta je bila postavitve športnega stadiona. Določili so lokacijo med današnjo Linhartovo in Topniško cesto in Zupančičevo jamo. Lesen montažen stadion je pod vodstvom tesarskega mojstra Ivana Zakotnika postavilo 250 delavcev v dobrih treh mesecih. V štiri tribune so vgradili 3.000 m<sup>3</sup> žaganega lesa. Sokolski zlet je gostil tudi osmo mednarodno gimnastično tekmo, na kateri so jugoslovanski, natančneje slovenski telovadci, zasedli drugo mesto. V glavnih dneh zleta se je na stadionu zbralo okoli 50.000 obiskovalcev in nastopajočih, na ulicah Ljubljane pa si je svečani mimohod ogledalo ali v njem sodelovalo okoli 100.000 ljudi.

### KLJUČNE BESEDE

Ljubljana, stadion, sokolski zlet, telovadba, tesarstvo, Ivan Zakotnik

### SUMMARY

#### THE FIRST LJUBLJANA STADIUM

In 1921, the members of the Jugoslovanska sokolska zveza have determined that the first assembly of the Yugoslav Sokol movement was to be organised in Ljubljana in August 1922. A preliminary condition for the realization of the assembly was the building of a sports stadium. They set the location between the present Linhartova and Topniška streets and Zupančičeva jama. The wooden and prefabricated stadium was built under the leadership of the carpenter master Ivan Zakotnik by 250 workers in good three months. In four tribunes, 3.000 cubic metres of sawn wood was built in. The Sokol assembly hosted the eighth international gymnastic competition at which the Yugoslav, more precisely Slovene, gymnasts took second place. In the prime days of the assembly, approximately 50.000 visitors and performers gathered at the stadium, and in the streets of Ljubljana around 100.000 people viewed or took part in the festive parade.

### KEY WORDS

Ljubljana, stadium, Sokol assembly, gymnastics, carpentry, Ivan Zakotnik

Zadnjih nekaj let je v športni, arhitekturni in širši javnosti veliko govora o izgradnji novega športnega stadiona v Ljubljani oziroma o prenovi obstoječega za Bežigradom. Morda bi prav zato veljalo ponovno spregovoriti o prvem ljubljanskem oz. prvem slovenskem športnem stadionu, ki so ga postavili v Ljubljani leta 1922, ob priliki prvega jugoslovanskega sokolskega zleta. O njem ni veliko znanega. Najobsežneje je prikazan v spomenici, ki so jo izdali leta 1923.<sup>1</sup> Za tem je hitro utonil v pozabo. Ljubljanski sokolski stadion so omenjali v svojih prispevkih nekateri raziskovalci slovenske sokolske in športne zgodovine. V pred kratkim izdani knjigi ga kratko opisuje Bogo Zupančič.<sup>2</sup> Pričujoči članek je v svojem bistvu zgoščen povzetek omenjene spomenice, njegova dodana vrednost pa so nekatera zanimiva dejstva, ki sem jih zasledil v gradivu Arhiva RS, Zgodovinskega arhiva Ljubljana, dokumentaciji Tehniškega muzeja Slovenije kot tudi v časopisih Slovenec, Slovenski narod in Jutro iz leta 1922. Prvi športni stadion v Ljubljani in na Slovenskem je bil resda lesen in montažen, vendar je omogočil izjemen športni, organizacijski, gospodarski in politični dogodek v Ljubljani. Na tribunah stadiona se je v glavnih dneh zleta zbralo do 50.000 obiskovalcev in nastopajočih, na ljubljanske ulice pa se je, ob slavnostni povorki, zgrnilo okoli 100.000 ljudi. Lahko se le vprašamo, katero tekmovanje bi danes moralo potekati v Ljubljani, da bi se zbrala tolikšna množica ljudi kot avgusta 1922.

### Sokolstvo na Slovenskem

Sokolstvo je telovadno gibanje slovanskih narodov v slovanskih deželah habsburške monarhije, ki je nastalo kot protiutež delovanju nemške telovadne organizacije Turnverein. Prvo sokolsko društvo je ustanovil leta 1862 Čeh Miroslav Tyrš v Pragi, slovenski sokoli pa prvo društvo Južni sokol že naslednje leto v Ljubljani. Sledile so ustanovitve številnih sokolskih društev v mnogih slovenskih krajih. Prvi slovenski sokolski zlet so organizirali leta 1888 v Ljubljani ob 25. letnici ustanovitve Južnega Sokola, drugega pa leta 1905, tudi v Ljubljani.

Leta 1905 so predstavniki slovenskih sokolskih društev po zaslugi Vladimirja Ravniharja in Viktorja Murnika ustanovili Slovensko sokolsko zvezo. Ravnihar je postal njen prvi starosta, Murnik pa njen načelnik.

Med prvo svetovno vojno so delovanje sokolskih društev oblasti prepovedale. Leta 1919 so se slovenska, hrvaška in srbska sokolska društva združila v Sokolsko zvezo Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so jo leta 1920 preimenovali v Jugoslovansko sokolsko

zvezo. Ob koncu leta 1921 je v njej delovalo 361 sokolskih društev z 38.000 člani, od tega 135 društev z 17.300 člani v Sloveniji. Sedež Jugoslovanske sokolske zveze je bil do leta 1929 v Ljubljani.

Po uvedbi kraljeve diktature leta 1929 so kot državno ustanovo z zakonom ustanovili Sokol Kraljevine Jugoslavije, vse druge telovadne organizacije in društva pa razpustili. Sokolski sedež so prestavili iz Ljubljane v Beograd. Sokolski starosta je postal sedemletni prestolonaslednik Peter Karadorđević. Osnovni namen Sokola Kraljevine Jugoslavije ni bila več telesna kultura, temveč čim bolj množično širjenje jugoslovanskega, natančneje srbskega vpliva. Nova nedemokratska ureditev je v slovenskih sokolskih vrstah povzročala vedno večje nezadovoljstvo in posledično tudi postopno upadanje članstva.

Že na samem začetku druge svetovne vojne leta 1941 je okupator ukinil vse slovenske sokolske organizacije, mnoge zavedne sokole pa pregnal ali izselil. Leta 1945 so slovenski sokoli sprejeli sklep o vključitvi nekdanjih sokolskih žup s pripadajočim premoženjem v telesnovzgojno organizacijo Partizan.<sup>3</sup>

### Organizacijske priprave

V začetku leta 1921 so se člani odbora Jugoslovanske sokolske zveze dogovorili, da bodo prvo olimpiado jugoslovanskega sokolstva organizirali v Ljubljani avgusta 1922. Istega leta je iz Bruslja prispela novica o možnosti vključitve mednarodne gimnastične tekme v dogajanje načrtovanega sokolskega zleta v Ljubljani, kar je dogodku že v naprej zagotovilo mednarodni športni značaj. Organizacijo dogodka so poverili finančnemu, gradbenemu, nastanitvenemu, zdravstvenemu, propagandnemu, izložbenemu, železniškemu, zabavnemu, izletnemu, sprejemnemu, prehrabnemu in redarskemu odseku. Najbolj pereč problem projekta je bil finančni, ki so ga rešili z najetjem brezobrestnega posojila pri ljubljanskih bankah v višini 2 milijona dinarjev. Zvezna vlada je organizacijskemu odboru oddobrila najprej 300.000 din, po uspešnem zaključku zleta pa še dodatnih 200.000 din. Nekaj dodatnega denarja so nabrali s samoprispevkom 5 dinarjev od vsakega sokola. Vodstvo zleta si je na različne načine prizadevalo zagotoviti potreben denar za izvedbo športnega dogodka. Že v mesecu decembru 1921 so mestni magistrat pisno zaprosili, da jim "izjemoma dovoli popust veseličnega davka oziroma njegov odpis", kar so utemeljili z dejstvom, da se bodo zleta udeležili tudi številni inozemci, katerim bo omogočen prost vstop k vsem prireditvam, kar bo posledično znižalo prihodke.<sup>4</sup> Novica o prvem jugoslovanskem

<sup>1</sup> Spomenica o prvem jugoslovanskem vsesokolskem zletu v Ljubljani 1922, Ljubljana 1923.

<sup>2</sup> Zupančič, *Usode ljubljanskih starob in ljudi*.

<sup>3</sup> *Enciklopedija Slovenije*, št. 12, str. 144–146.

<sup>4</sup> ZAL, LJU 489, REG. I, fasc. 1880, št. 23235/21.

sokolskem zletu je segla tudi daleč preko meja nove domovine, vse do sokolskih društev v severni Ameriki. Sokol Fran Hudovernik iz Clevelanda je vodstvu zleta v Ljubljani nakazal 2.500 dinarjev, ki so jih zbrali tamkajšnji sokoli.<sup>5</sup>

Posebno težavno delo je imel nastanitveni odsek. Njihova naloga je bila zagotoviti večkratno prenočišče za nekaj deset tisoč obiskovalcev in udeležencev zleta, kolikor so računali, da jih bo prišlo v Ljubljano. Mesto še zdaleč ni premoglo tolikšnega števila nočitvenih zmogljivosti, saj je tedaj Ljubljana štela okoli 70.000 prebivalcev. Da bi dobili grob vpogled v razmestitev tolikšnega števila gostov, je odsek poslal vsem sokolskim društvom dve prazni razpredelnici. Prvo so morali izpolniti tisti, ki so želeli zasebna posamezna prenočišča, drugo pa interese za skupna prenočišča. Očitno so pri tej problematiki kmalu nastopili največji problemi. Na pomoč jim je priskočila vojska, ki je zagotovila zadostno količino šotorov, slamaric, odej in podobnega, kar je pomagalo pri zasilni nastanitvi velike večine udeležencev. Sokolska župa v Ljubljani je npr. svojim društvom poslala okrožnico, naj sokoli poiščejo posestnike, ki bi bili pripravljeni podariti ali prodati po primerni ceni slamo za skupna ležišča. Apelirali so tudi na članstvo, naj nabirajo slamo in jo shranjujejo v skednje do konca julija, ko naj bo na razpolago. Prevozne stroške slame bi krila ljubljanska sokolska župa.<sup>6</sup> Tudi časnik Jutro je pozival Ljubljančane, naj pripomorejo po svojih najboljših močeh in odstopijo vsaj eno posteljo za goste ali vsaj ležišče na tleh. Že samo za tuje državne zastopnike, zastopnike tujih mest, predstavnike ministrstev, tujih telovadnih in kulturnih organizacij, je nastanitveni odsek potreboval 400 do 500 enoposteljnih sob.<sup>7</sup> Le izbranim so namreč uspeli zagotoviti prenočišča v hotelih, gostiščih in zasebnih sobah.

Razen nastanitvenega odseka je imel zelo zahtevno nalogo tudi prehrabni odsek. Že nekaj mesecev pred zletom je sokolska župa v Ljubljani naslovila na svoje članstvo poziv, naj se pravočasno prijavijo prehrabnemu odseku, da bo zagotovljena ustrezna prehrana, ker ljubljanska gostišča ne bodo mogla zadostiti vsem potrebam. Prehrabni odsek je za vse dneve zleta pripravil seznam jedi za tri dnevne obede, ki so jih kuhali v vojaških kuhinjah blizu stadiona. Koristnike skupne prehrane so opozorili, da morajo prinesiti s seboj jedilni pribor in skodelo. Ljubljanska sokolska župa je svojem članstvu zagotovila, da bo *"hrana izdatna, dobra in po kolikor mogoče nizki ceni"*. Razen skupnih obrokov v vojaških kuhinjah je vodstvo zleta organiziralo tudi kosila v gostiščih po ceni 11 dinarjev (juha, meso, dve prikuhi in en kruh). To obliko prehrane so

morali udeleženci plačati v naprej, bone pa so prejeli po prihodu v Ljubljano. Zajtrki in večerje so bili v lastni režiji.<sup>8</sup>

Redarski odsek je bil najštevilčnejši. Posebnih organizacijskih priprav niso imeli. Njihovo vodilo "prvi v službi in zadnji domov" je prišlo do veljave predvsem v času dogodka. Zdravstveni odsek je vodil dr. Šlajmer. Njihova naloga je bila organizacija zdravstvene službe na celotnem teritoriju mesta. V smislu prevencije pred izbruhom epidemije je npr. ljubljanska sokolska župa še pred pričetkom zleta pozvala bratska sokolska društva, naj naznanijo število udeležencev, ki jih bo potrebno cepiti proti tifusu in koleri. Na področju Kraljevine SHS takrat očitno še niso povsem izkoreninili teh dveh resnih bolezni.<sup>9</sup>

Za varnost na stadionu je v času od 3. maja 1922 do 28. februarja 1923 skrbela državna policija, najmanj dva in največ osem mož. Slednji datum je obenem zadnji, ki ga spomenica navaja glede kakršnekoli aktivnosti na stadionu. Kdaj so stadion podrli, spomenica ne navaja, nisem pa zasledil tega datuma niti v gradivu niti v časopisnih člankih. Natančen raspored zadolženih policistov v času največjih športnih in družbenih aktivnosti od 10. do 15. avgusta 1922 je direktor policijskega ravnateljstva v Ljubljani pisno naslovil na vodstvo prvega jugoslovanskega vsesokolskega zleta.<sup>10</sup> Pokrajinski namestnik Ivan Hribar je podpisal uradni dopis Oddelek za socialno politiko pokrajinske uprave v Ljubljani mestnem magistratu, v katerem ga poziva, naj izda razglas, ki bo pravočasno opozarjal obrtnike, predvsem trgovce, mesarje, peke, gostilničarje in druge, da bodo "veržništvo", to je vsakršno dvigovanje cen v času zleta *"nemudoma ovadili pristojnemu sodišču zaradi uvedbe kazenskega sodnega postopanja"*.<sup>11</sup>

Zabavni odsek je imel nalogo organizacije cele vrste dejavnosti zabavnega značaja, ki so spremljale glavni dogodek. V tem odseku so delovali predvsem tisti, ki jih je to delo veselilo in so imeli stike z ljubljansko kulturno srenjo. Znotraj posameznih organizacijskih odsekov zleta je skupno delovalo nad 300 prostovoljcev.

### Gradnja stadiona

V drugi polovici novembra 1921 se je v Narodnem domu v Ljubljani sestal stavbni odsek I. jugoslovanskega vsesokolskega zleta. Za postavitev športnega objekta so imeli na voljo tri možne lokacije, na Kodeljevem, v Spodnji Šiški in prostor med današnjo Linhartovo in Topniško cesto in Zu-

<sup>5</sup> Slovenski narod, 12. marec 1922, str. 4.

<sup>6</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>7</sup> Jutro, 3. junij 1922, str. 2.

<sup>8</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>9</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>10</sup> ZAL, LJU 489, REG. I, fasc. 1880, št. 23235/21.

<sup>11</sup> ZAL, LJU 489, REG. I, fasc. 1880, št. 23235/21.



Lokacija stadiona (ZAL, LJU 489, Reg. I., fasc. 1880).

pančičevo jamo. Odločili so se za slednjo, ker je bila komunikacijsko in cenovno najugodnejša.<sup>12</sup> Omejeno parcelo je lastnik "Gradbeno društvo v Ljubljani" odstopilo organizatorju brezplačno v začasno uporabo. Izbrani prostor je meril v smeri sever–jug dobrih 300 m v dolžino in v smeri vzhod–zahod dobrih 250 m v širino ali natančneje 82.662 m<sup>2</sup> skupne površine.

Gradbeni načrt stadiona je predvidel telovadišče kot njegov osrednji del. Dolgo je bilo 152 m in široko 105 m in je imelo padec 5 promil. Dimenzije telovadišča so bile deljive s številom 1,9, kar je zadoščalo za 56 vzdolžnih in 81 prečnih linij, torej skupno za 4.536 telovadcev pri izvajanju prostih vaj. Vzdolž obeh daljših stranic telovadišča je bil zakoličen 15 m širok pas, vzdolž krajših stranic pa 10 m širok pas kot prostor za orodno telovadbo. Skupen telovadni prostor so obkrožale štiri tribune, na zahodu glavna, na vzhodu članska ter severna in južna.<sup>13</sup> Kot zanimivost lahko navedemo, da je gradbeni odbor sokolskega zleta naslovil na mestni

magistrat prošnjo za izdajo gradbenega dovoljenja 25. aprila 1922, dobra dva mesca po tem, ko so prva gradbena dela že stekla.<sup>14</sup>

### Zemeljska dela

S prvimi gradbenimi deli so pričeli februarja 1922 z izmero terena, količenjem in pripravo delovišča. Aprila je vojska zadolžila 10 inštruktorjev vojaškega bataljona iz Ptuja za sodelovanje pri gradbenih delih, predvsem v smislu koordinacije in nadzora zemeljskih del na delovišču. Čez čas so jim dodelili skupino vojaških zapornikov s pazniki, ki so pričeli s planiranjem parcele in odvozom 9.928 m<sup>3</sup> zemlje. Telovadišče so izvedli kot lahki cestni makadam. Najprej so odstranili prst v globini 40 do 50 cm, nanj pa nasuli 20 cm gramoza in nato še 10 cm peska. Za nasipanje telovadišča, slavnostne ceste in prostorov pred vhodi so izkopali 3.550 m<sup>3</sup> betonskega gramoza in ga presejali. Slavnostno cesto na zahodni strani, ki je bila široka 25 m, in vse tri stranske ceste na stadionu, ki so bile široke 12 m, so

<sup>12</sup> ZAL, LJU 489, REG. I., fasc. 1880, št. 23235/21.

<sup>13</sup> TMS, mapa Projekt telovadišča za vsesokolski zlet v Ljubljani 1922.

<sup>14</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

izdelali tako, da zgornje plasti prsti sploh niso odkopali, temveč so nanjo le nasuli gramoz in pesek ter ju utrdili z valjarji.

Razen tega je bilo potrebno razširiti dovozne ceste na telovadišče, izkopati jarke za vodovod, razsvetljava in fekalne odplake ter dobaviti ok. 715 m<sup>3</sup> drugega materiala, ki ga ni bilo na licu mesta. Poseben izdatek je bila nabava 4.536 betonskih kamnov za stojišča telovadcev. Vojaški inštruktorji, zaporniki, pazniki in najeti akordni delavci so zemljiska dela opravili v skupno 6.882 delovnih dneh. Za mezde z neugodno zavarovalnino so izplačali 144.219 din, od tega 18.075 din nagrade vojakom, preostalo akordnim delavcem. Pri zemeljskih delih se je pripetila le ena težja delovna nezgoda, vendar brez trajnih posledic.

### Tesarska dela

Tehniški projekt stadiona, po arhitekturni predlogi arhitekta Joža Jelenca, so izdelali v tehnični pisarni gradbenega odseka na Beethovnovi.<sup>15</sup> Na podlagi omenjenega projekta so objavili javni razpis za tesarska dela. Ponudba mestnega tesarskega mojstra, sokolskega brata Ivana Zakotnika, v znesku 2.654.600 din je bila najugodnejša. Zaradi časovne stiske se je izbrani ponudnik obvezal, da bo delo dokončal do 15. julija 1922.

Ivan Zakotnik je imel s pripravo ponudb za gradnjo stadiona že nekaj izkušenj. Že 28. maja 1914 so združeni ljubljanski tesarji Ivan Zakotnik, Simon Weissbacher, Fran Martinec, Fran Ravnikar in Anton Steiner podali Slovenski sokolski zvezi ponudbo za postavitve podobnega stadiona na telovadišču za Bežigradom. Takrat je Slovenska sokolska zveza nameravala organizirati III. slovenski vse-sokolski zlet, ki so ga zaradi pričetka prve svetovne vojne odpovedali. Končna ponudba združenih ljubljanskih tesarjev za postavitev tega stadiona je znašala 71.621 kron. Ponudbi so dodali cenik lesnih sortimentov, ki so ga bili tesarji pripravljene odkupiti od Slovenske sokolske zveze: tesani trami v razponu od 28 do 30 kron, žagani tramiči in letve od 32 do 40 kron, deske od 38 do 40 kron, okrogel les od 18 do 20 kron in opaž po 2 kroni. Zabeležili so tudi višine dnevnih mezd za eventualna dodatna režijska dela. Dnevna urna postavka tesarja, pri 10 urnem delavniku, je veljala 6 kron, ura nočnega dela 1 krono. Dnevna mezda navadnega delavca je veljala 4 krone, nočna ura pa 0,6 krone. Iz risbe načrtovanega, a nepostavljenega stadiona je razvidno, da je bil dimenzioniran za telovadne vaje 2.560 telovadcev. Predvideli so štiri tribune. Severna tribuna naj bi imela 1.666 sedežev in 2.856 stojišč, južna 4.720 stojišč in nobenega sedeža, vzhodna in za-

hodna tribuna pa bi imeli vsaka po 1.204 sedežev in po 2.064 stojišč.<sup>16</sup>

Tesar Ivan Zakotnik in podizvajalci so pričeli s tesarskim delom 10. aprila 1922. Pri delu je sodelovalo 250 strokovnih delavcev. Seznama teh delavcev ni bilo moč najti. Verjetno so sodelovali tesarji, ki so nameravali postaviti stadion že za slovenski zlet leta 1914. Zelo verjetno je bil med njimi tudi tesar Fran Ravnikar, ki je kot prilogo projekta narisal tloris stadiona za jugoslovanski zlet.<sup>17</sup> Les so razžagali s tremi polnojarmeniki in eno jaremsko žago, razvažali pa s 14-timi dvovprežnimi vozovi. Delovni dan na delovišču je potekal od ranega jutra do poznega večera. V vse objekte na stadionu so vgradili 3.000 m<sup>3</sup> razžaganega lesa. To količino bi lahko naložili na 150 železniških vagonov povprečne velikosti. Ves les je bil obdelan na "živ rob" in povezan z običajnimi tesarskimi vezmi in kovinskimi sponami, da ga je bilo po končani prireditvi moč razstaviti in uporabiti za druge namene. Za vezanje lesa so porabili 5.000 kg vijakov, spon in žeblice, za kritje streh pa 55.000 kosov strešne opeke in 2.549 m<sup>2</sup> strešne lepenke. Pri tesarskem delu na delovišču se ni pripetila niti ena hujša delovna nezgoda.

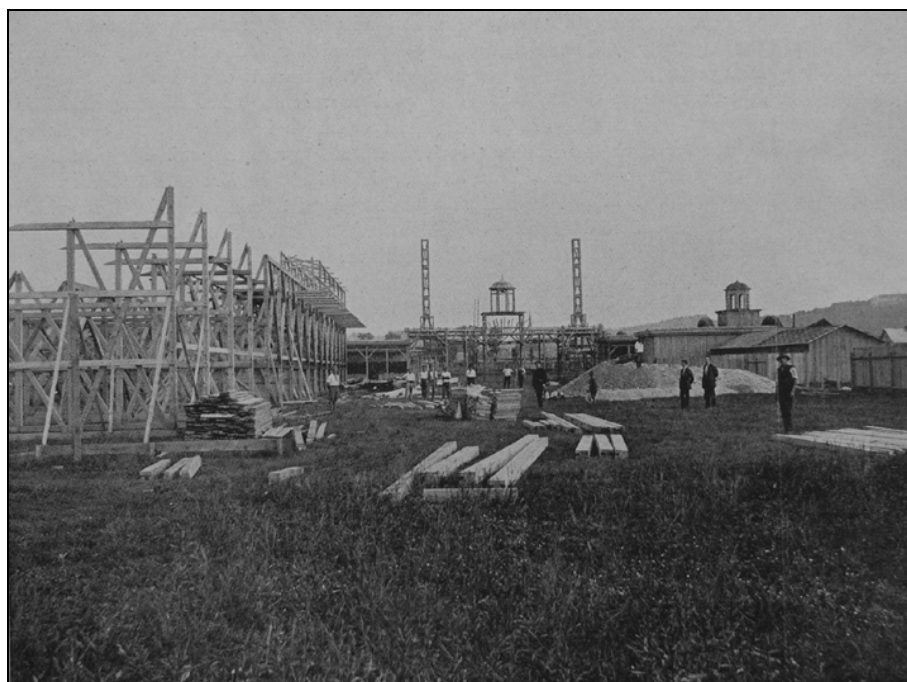
Glavna tribuna je bila dolga 168 m in široka 15 m. Imela je 1.920 stojišč in 4.432 sedežev. Pred tribuno je bil omejen dvignjen prostor z 8.400 stojišči. Statični izračun tribune je predvideval obremenitev s težo 5 oseb, to je ok. 400 kg na kvadratni meter. Na vrhu glavne tribune je bilo 66 lož za 400 oseb. Največja je bila kraljeva loža, ki jo je posebej opremila in dekorirala pohištvna firma Jakoba Naglasa iz Ljubljane. Višina poda v ložah je znašala 6,8 m, višina poda načelniskega odra pa 11,2 m. Za glavno tribuno so zgradili 25 m široko slavnostno cesto z dvema glavnima monumentalnima vhodoma. Slavnostna cesta je rabila kot glavna promenada sokolov, telovadcev in gostov. Glavna vhoda sta bila povezana z blagajnami, pisarnami, poštnim uradom, policijskim uradom, okrepevalnico in stranišči. Razen njiju sta bila na jugovzhodni in severovzhodni strani še dva stranska vhoda. V poštnem uradu na stadionu so oddali 1.550 pisem, 28.000 razglednic in 1.240 brzojavk, razen tega pa so prodali za 46.000 din poštnih vrednotnic in opravili 150 plačanih telefonskih pogovorov.

Članska tribuna je bila namenjena vsem sokolom v uniformah. Dolga je bila 168 m in široka 11 m. Na sredini je bila tribuna presekana s prehodom za telovadke in dvema godbenima paviljonoma z veznim portalom. Privzdignjen prostor pred tribuno je imel 7.620 stojišč, sama tribuna pa 7.412 stojišč. Godbena paviljona sta imela školjkasto obliko. V

<sup>16</sup> TMS, mapa III. slovenski sokolski zlet.

<sup>17</sup> TMS, mapa Projekt telovadišča za vsesokolski zlet v Ljubljani 1922.

<sup>15</sup> *Jutro*, 2. april 1922, str. 4.



*Tesarska dela (vir: Spomenica).*

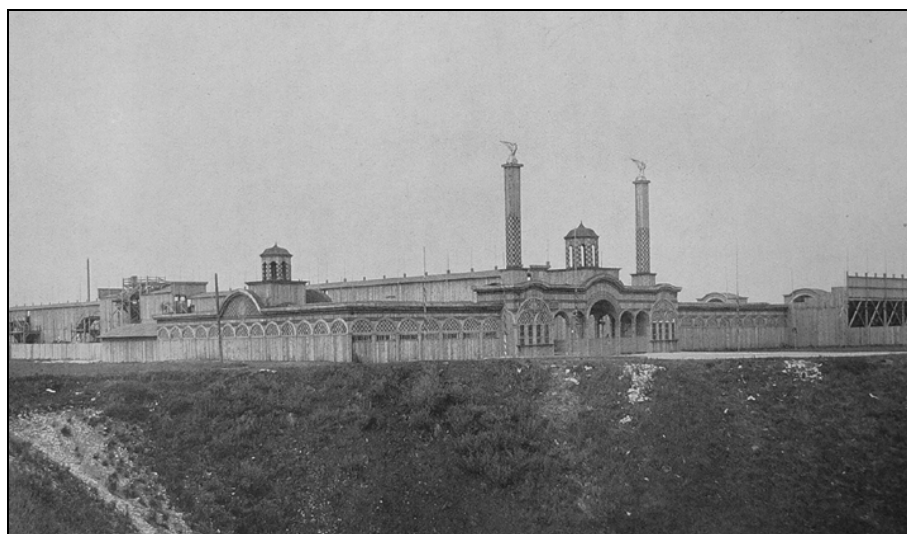


*Zahodna oz. kraljeva tribuna (vir: Spomenica).*

vsakem paviljonu je lahko igralo do 70 godbenikov. Za člansko tribuno je bilo ograjeno zbirališče velikosti ok. 6.500 m<sup>2</sup> za 4.000 telovadk. Postavili so 3.820 garderob, 40 stranišč in 10 umivalnikov. Eno stranišče naj bi zadoščalo za 100 članic, eno štirimetrsko umivalno korito za 400 članic in ena iztočna vodovodna pipa za 40 članic. Stranišča so imela svojo fekalno jamo, sanitarna voda pa je odtekala v ponikovalnice.

Severna in južna tribuna sta bili sestavljeni iz

dveh, dimenzijsko identičnih delov. Vsak del je meril 72 m v dolžino in 10 m v širino. Vezni portal je bil dolg 10 m. Na vsaki tribuni je bilo 1.644 stojšč in 4.110 sedežev. Pod tribunami so bile garderobe telovadcev. Za obema tribunami sta bila zbirna prostora površine po 7.000 m<sup>2</sup>. Na vsakem zbirnem prostoru se je lahko zbralo 2.500 telovadcev. Na voljo so imeli 24 stranišč in 6 štirimetrskih umivalnikov. Ob obeh tribinah so postavili okrepevalnice in eno reševalno postajo.



*Zunanji izgled stadiona (vir: Spomenica).*

Vsesokolski zlet je bila tudi dobra priložnost za gospodarske firme. V Arhivu RS hranijo pisno ponudbo firme Rožmanc & komp. za nabavo preklonnih stolov. V 1 m<sup>3</sup> je bilo moč zložiti 60 tovrstnih stolov. Vsak je tehtal 3 kg. Impregniran stol s firnežem je stal 35 dinarjev, neimpregniran pa 30 dinarjev.<sup>18</sup> Iz gradiva ni znano, ali je omenjena firma pridobila ta imeniten posel. V vseh ložah kraljeve tribune, v godbenih paviljonih ter v uradih in gostinskih lokalih na stadionu so potrebovali nekaj sto stolov.

Prostor ob tribunah je bil namenjen lahki atletiki in orodni telovadbi. Od lahkoatletskih disciplin so se tekmovalci pomerili v teku, skokih v višino in suvanju krogle, v orodni telovadbi pa na bradlji, drogu, konju in na krogih. Izdelava telovadnega orodja je bila dobra priložnost tudi za dva slovenska proizvajalca, ki sta konkurirala za naročilo izdelave telovadnih krogov. Firma Bašin & drug – prva jugoslovanska tovarna telovadnega, športnega in igralnega orodja iz Ljubljane in Tovarna telovadnega orodja Jakob Oražem iz Ribnice. Oba sta poslala svoji pisni ponudbi, vendar ni znano, kateri je dobil posel.<sup>19</sup>

### Dogajanje na stadionu

Športno dogajanje na stadionu je potekalo v času med 23. julijem in 15. avgustom 1922 in je bilo razdeljeno na prvi in drugi predzletni dan, mednarodno telovadno tekmo ter glavne dneve zleta. Oba predzletna dneva sta predstavljala nekakšno generalno pred glavnimi zletnimi dnevi. Brez dvoma je časovna sinhronizacija tolikšnega števila nastopajočih na stadionu terjala od organizatorjev veliko truda, zelo verjetno tudi veliko improvizacije.

### Prvi predzletni dan

Prvi predzletni dan, 23. julija 1922, je bil namenjen prvem zboru jugoslovanskega sokolskega podmladka. V Ljubljano je večina prispela že dan poprej. Nastanili so jih po ljubljanskih šolah, kjer so spali na slamaricah. Tu so imeli preskrbljeno tudi toplo prehrano. Že prvi dan je imel mednarodni značaj, ker se je jugoslovanski sokolski mladini pridružila tudi češka. Vlaku s 495 češkimi mladimi sokoli in sokolicami so slovenski sokoli navdušeno pozdravljali na železniških postajah na Jesenicah, v Kranju, Škofji Loki in Ljubljani.

Tekmovalni del prvega predzletnega dne se je pričel že navsezgodaj, točno ob 6. uri zjutraj. K tekmi je pristopilo 12 vrst naraščajnikov v višjem oddelku, 37 vrst naraščajnikov v nižjem oddelku in 34 vrst naraščajnic v istem oddelku. Tekme naraščajnikov višjega oddelka so obsegale proste vaje, raznožko čez 155 cm visoko kozo, skok v daljavo od 360 do 400 cm, skok v višino od 130 do 140 cm in tek na 100 jardov (91,4 m) v 14 sekundah. V nižjem oddelku so naraščajniki tekmovali v prostih vajah, raznožki čez 135 cm visoko kozo, skoku v daljavo od 320 do 369 cm, skoku v višino od 110 do 130 cm in teku na 100 jardov v 15 sekundah. V vsakem oddelku je bilo za posameznika dosegljivih 50 točk. Naraščajnice so tekmovali v prostih vajah, skoku v daljino 260 cm in teku na 75 m v 12 sekundah. Dosegljivih je bilo 40 točk. Časopis Slovenski narod je dogodek opisal kot *"prvi dan jugoslovanske olimpiade"* in vzhičeno nadaljeval: *"Dvignite peruti ponosno in samozavestno ter poletite pod sonce, da pade senca vaših sokolskih kril na vse krive preroke, ki se boje svetlobe in resnice."*<sup>20</sup> Zmagovalci tekmovanja sokol-

<sup>18</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>19</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>20</sup> Slovenski narod, 23. julij 1922, str. 3.

**Bašin i drug**

PRVA JUGOSLOVANSKA TVORNICA TELOVADNEGA, ŠPORTNEGA  
GASILNO ORODJE. IN IGRALNEGA ORODJA. STROJI.

TOVARNA IN PISARNE:  
**LJUBLJANA,**  
SV. PETRA CESTA 75.  
BRZOJAVKE: BADRUG, LJUBLJANA

TELEFON ŠT. 590  
RAČUN POŠT. ČEK. URADA  
ŠT. 12.188

ZALOGA IN NA DROBNATRGOVINA:  
LJUBLJANA, PRED ŠKOFIJO ŠT. 19

Št. 92

V ODGOVORU PROSIMO NAVESTI  
ZGORNJO ŠTEVILKO

LJUBLJANA, dne 7. marca 1922.

Zadeva: Bratsko

S o k o l s k o d r u š t v o

L J U B L J A N A  
\*\*\*\*\*

V prilogi pošiljamo skice za konstrukcijo na letnem telovadišču. Da si omogoči br. društvo tudi redno in sistematično vadbo na prostem, priporočamo večjo konstrukcijo s premično lestvo, dvemi pari krogov, plezalno vrvjo itd. Kroge v kombinaciji s plezalno vrvjo priporočamo po prvi skici. Konstrukciji, ki bi se večkrat prevažala, ne priporočamo, dodajati še vrv. Pripomnimo še, da so skicirani primeri le izraženim željam prilagodeni. Izvršimo pa tudi vsako drugo kombinacijo, kakor bi si društvo želelo.

Cene so na skici razvidne in so le v toliko obvezne, v kolikor ostanejo mezde v sedanji višini. Pri večji konstrukciji ni vračunan podstavek za vodoravno lestev. Dobavni rok 4 -6 tednov. Plačilni pogoji: polovico ob naročilu, polovico ob izgotovitvi.

Bratsko društvo opozarjamo še na stalno naraščanje cen vsem potrebščinam in materialu, na stalno dviganje mezd in na neizogibno povišanje cen tudi našim izdelkom v prihodnjih mesecih. Čim prej, tem ceneje nabavljate. Pričakujemo zato, da se v lastnem interesu kmalu odločite in nas obvestite.

Glede ev. sprememb in želj se dogovorite morda ustmeno z našim br. Vidmar-jem v telovadnici.

Pričakujoč cenj naročitve ostajamo

z bratskim pozdravom **BAŠIN I DRUG!**

*Ponudba za dobavo telovadnega orodja (ARS, AS 641, fasc. 21).*



skih naraščajnikov so bile vrste Ljubljane, Splita in Maribora, pri naraščajnicah pa so vsa tri prva mesta zasedle ljubljanske vrste.<sup>21</sup> Po zaključku tekmovalnega dela srečanja so mnogi udeleženci, predvsem Čehi, nadaljevali pot na Bled in Bohinj, kjer so jim domači sokoli razkazali lepote tistega dela Gorenjske.

### Drugi predzletni dan

Drugi predzletni dan je potekal 6. avgusta 1922. Namenjen je bil predstavitvi dijaštva srednjih in meščanskih šol in jugoslovanske narodne vojske. Dijaštvo so predvodili učitelji telesne vzgoje. V Ljubljano so pričeli prihajati že 1. avgusta, ker so želeli skupaj vaditi pred slavnostnim nastopom. Nastanili so jih v šole in poskrbeli za toplo prehrano po nizkih cenah. Težišče njihovega nastopa so bile proste vaje in vaje z zastavami. Najštevilčnejši so bili dijaki in učenci slovenskih šol, prišli pa so tudi iz Bjelovarja, Kikinde, Brčkega in Negotina. Bosanske šole so sprva prijavile 300 udeležencev, a so zaradi stroškov kasneje odpovedali udeležbo. Kljub hudi vročini so glavni nastop vadili na telovadišču v dneh od 2. do 5. avgusta od 8. do 15. ure. Priprave na dijaški nastop so končali 5. avgusta z glavno preizkušnjo. Dne 4. avgusta so pričeli prihajati v Ljubljano člani sokolskih društev, ki so služili svojo vojaško obveznost v vojaških enotah v Zagrebu, Osijeku, Bakru, Varaždinu, Čakovcu, Splitu, Ptuj in

Celju in pripadniki podoficirske šole iz Zagreba. Iz Tivta je prispelo 80 mornarjev, iz Boke Kotorske pa 130 vojakov mornarjev, večinoma Slovencev, ki so tam služili svoj vojaški rok. Vagone za prevoz vojaštva so okrasili z napisi "Ko Sloven taj Sokol". Nastanili so jih v kasarni Vojvoda Mišič. Ko so korakali po mestu, so vojaki peli samo za to priložnost napisano pesem Pozdravljena Slovenija.<sup>22</sup> Tudi oni so imeli glavni preizkus nastopa 5. avgusta.

Drugi predzletni dan so pričeli s srečanjem dijaštva in sokolskega starešinstva pred mestno hišo. Vojaštvo so postrojili na Vodnikovem trgu. Proti stadionu so korakali v četveroredu. Dijaki in dijakinje so bili oblečeni v bele srajce in temne hlače oz. krila, brez pokrival. V svečani povorki je bilo skupno 4.000 ljudi, od tega 2.400 vojakov.

Točno ob štirih popoldne so stali vsi oddelki v oblačilnicah stadiona, pripravljeni na nastop. V daljavi se je približeval avto s kraljem in kraljico, nad katerim sta priletela dva aeroplana. Kraljevski par so pozdravili starosta sokolov Vladimir Ravnihar, podstarosta Engelbert Gangl in pokrajinski namestnik Ivan Hribar. V kraljevo ložo je, poleg navedenih, vstopil tudi predstavnik Narodne Skupščine Jugoslavije, brat Ivan Ribar. Po izvajanju državne himne Bože pravde so zadonele ovacije v čast kralja in kraljice.<sup>23</sup> Dijaštvo je nastopilo s posebej pripravljenim programom vaj, kot tudi z nekaterimi preprostejšimi vajami na orodju. Skupni nastop 2.400 vojakov v polni vojni opremi je imel izjemen

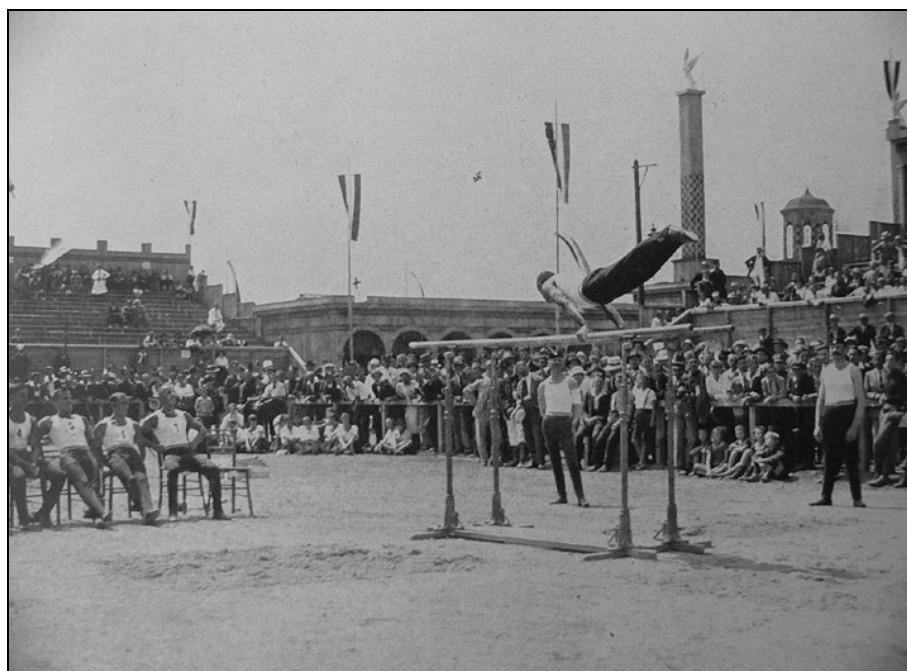


*Povorka v središču Ljubljane (vir: Spomenica).*

<sup>21</sup> *Slovenski narod*, 25. julij 1922, str. 2.

<sup>22</sup> *Slovenski narod*, 25. julij 1922, str. 2.

<sup>23</sup> *Slovenski narod*, 8. avgust 1922, str. 1.



*Jugoslovanska vrsta na bradlji (vir: Spomenica).*

učinek na obiskovalce. Prikazali so štiri borilne vaje s puškami z bajoneti in zaključili skupni nastop z 12-rednim defilejem pred kraljevsko ložo. Sledili so nastopi posameznih vojaških oddelkov, vsak s svojo koreografijo.

### Mednarodna telovadna tekma

Leta 1922 je bilo v mednarodno telovadno zvezo, ustanovljeno 1881, vključenih 14 nacionalnih telovadnih zvez. Sokolski zvezi Slovenije in Hrvaške sta se vanjo vključili že pred prve svetovno vojno, jugoslovanska pa po njej. Do prve svetovne vojne je Mednarodna telovadna zveza organizirala šest telovadnih tekem. Prvo 1903 v Anverzu (zmagovalci Francozi), drugo 1905 v Bordeauxu (zmagovalci Francozi), tretjo 1907 v Pragi (zmagovalci Čehi), četrto 1909 v Luxemburgu (zmagovalci Francozi), peto 1911 v Torinu (zmagovalci Čehi) in šesto 1913 v Parizu (zmagovalci Čehi). Sedmo tekmo so nameravali ponovno izvesti v Anverzu, vendar jo je preprečila prva svetovna vojna.<sup>24</sup>

Slovenski sokoli so se prvič udeležili mednarodne telovadne tekme 1907 v Pragi, kjer so zasedli peto mesto. Na zasedanju odbora Mednarodne telovadne zveze v Bruslju 17. aprila 1921 so na predlog staroste češke sokolske zveze sprejeli sklep, da poverijo organizacijo in izvedbo sedme mednarodne telovadne tekme Ljubljani, ob priliki prvega jugoslovanskega sokolskega zleta. Za datum te

tekme so določili 11. in 12. avgust 1922. Slovenski telovadci so pričeli z intenzivni vajami meseca februarja, najprej trikrat tedensko, kasneje vsak dan, tudi po 8 ur dnevno. Dne 4. junija 1922 so izvedli telovadno tekmo za prvenstvo Jugoslovanske sokolske zveze, da izberejo najboljše. Od 900 možnih točk so 670 točk dosegli Stane Derganc, Peter Šumi in Leon Štukelj.

Mednarodne telovadne tekme so se udeležile vrste Belgije, Češkoslovaške, Francije, Luksemburga in Jugoslavije. Sodniški zbor so sestavljali sodniki vseh sodelujočih držav. Jugoslovansko vrsto je vodil vodnik Josip Murnik, tekmovali pa so Vladimir Simončič, Stane Derganc, Stane Vidmar, Slavko Hlastan, Peter Šumi in Leon Štukelj. Prvi dan so tekmovali v izvajanju prostih vaj v parterju, kjer so ocenjevali koreografijo in skladnost gibov. Sledile so vaje na orodju: na bradlji, drogu, konju in na krogih. Drugi dan so tekmovali v lahkoatletskih disciplinah in v plavanju. Pri prvih so se pomerili v skoku v višino, metu krogle in teku. Plavalno tekmo so opravili na prostoru ljubljanskega športnega kluba na Ljubljani, kamor so tekmovalce pripeljali z avtomobili.

Po uradnih rezultatih tekme so Čehi osvojili 773 točk, Jugoslovani 764 točk, Francozi 636 točk, Belgijci 628 točk in Luksemburžani 559 točk. Med prvih deset tekmovalcev se je uvrstilo kar pet Jugoslovancev, natančneje Slovencev. Peter Šumi je delil prvo mesto, Stane Derganc je bil drugi, Stane Vidmar četrti, Leon Štukelj sedmi in Slavko Hlastan deseti.

<sup>24</sup> *Spomenica o prvem jugoslovanskem vsesokolskem zletu v Ljubljani 1922*, Ljubljana 1923, str. 215



Češki sokoli na ljubljanskih ulicah (vir: Spomenica).

Organizatorji zleta niso vedeli do zadnjega dne, ali se bodo mednarodne telovadne tekme udeležili tudi italijanski telovadci. V skrbi, da se ob njihovem prihodu ne bi pripetil kakšen incident, so tudi v časopisu pozvali "zavedno ljubljansko prebivalstvo, da je napram njim vljudno, kakor se napram gostom spodobi, saj bi bil po starih slovanskih običajih največji zločin, ako bi se kdo pregrešil proti načelom gostoljubja."<sup>25</sup> Grozote prve svetovne vojne so bile v zavesti ljudi vendarle še zelo boleče. Poleg tega je treba upoštevati tudi dejstvo, da je bila takrat pod Italijo ena tretjina slovenskega ozemlja, in da je bilo v Ljubljani precej beguncev s Primorske.

Vodstvo Jugoslovanske sokolske zveze je želelo, zlasti pri tujih udeležencih zleta, pustiti kar najboljši vtis, zato je pripravilo gostom posebno sprejemno svečanost v dvorani Kazine. Pričela se je s pevskim nastopom uveljavljenega kvarteta Primorje, za kar je bil nagrajen z "vibarno pobvalo". Sledil je pozdravni nagovor sokolskega staroste dr. Ravniharja. Najprej je pozdravil udeležence iz Belgije, Francije, Velike Britanije, Luksemburga in Romunije, ter češke, poljske in ruske sokole, ki so prispeli od "srebropene Vltave, mogočne Visle in zagonetne Volge". Pozdravil je predstavnike tujih mest, vojske ter sokole na Primorskem in Koroškem, ki so ostali izven meja nove domovine. Svoj nagovor je strnil z besedami, ki so nesporno presegle športni okvir: "In sedaj bi poleg navade stare moral govoriti vam bratje Hrvati in Srbi. Toda stojim pred vami kot starosta Jugoslovanskega Sokolskega Saveza in zatajil bi naš sokolski program, ako bi naglašal plemenske razlike. Smo sinovi enega naroda, od Triglava pa doli do Soluna, ena nedeljena in nedeljiva sokolska enota."<sup>26</sup>

<sup>25</sup> Slovenski narod, 11. avgust 1922, str. 2.

<sup>26</sup> Slovenski narod, 15. avgust 1922, str. 4.

### Glavni dnevi zleta

Glavni dnevi zleti so potekali 13., 14. in 15. avgusta 1922. Na ljubljansko železniško postajo je od 11. do 16. avgusta 1922 iz domovine in tujine, prispelo in odšlo 397 rednih in izrednih vlakov, ki so skupno pripeljali in odpeljali okoli 520.000 potnikov, brez omembe vrednih zastojev, kar je predstavljal pravi logistični podvig tedanjega vodstva ljubljanske železniške direkcije.<sup>27</sup>

Gostujoče so nastanili po ljubljanskih šolah, karnah in drugih objektih, ki so bili primerni za nočitev. Tudi prehrano so organizirali in izvedli po vojaško. Od sokolov iz tujine so bili češki najštevilčnejši. Daleč najimenoitnejši gosti zleta so bili predstavniki francoske in angleške vlade.

Tretji dan je predstavljal vrhunec sokolskega zleta. Pričel se je s svečanim mimohodom povorke po ljubljanskih ulicah. V njej je bilo približno 4.000 čeških sokolov in vojakov s prapoščaki in fanfaristi na čelu. Sledilo jim je okoli 10.000 jugoslovanskih sokolov, sokoli ruske narodnosti in 221 konjenikov sokolske konjenice. Spremljala jih je vojaška godba na pihala. Zlili so se na na Kongresni trg, kamor se je pripeljal tudi kralj Aleksander. Množico so z balkona Univerze nagovorili predstavnik mesta Ljubljane, predstavnik jugoslovanskega in češkega sokolstva ter predsednik skupščine Kraljevine SHS. Za dostojanstvenike so bile pripravljene tribune v senci kostanjev na Kongresnem trgu.

Mimohod povorke preko sto oddelkov je trajal celih 45 minut in vsak je bil burno pozdravljen. Vrhunec ploskanja in vzklikanja pa je nastopil tedaj, ko se je pojavila zastava Reke-Sušak, ogrnjena z

<sup>27</sup> Jutro, 18. avgust 1922, str. 3.



*Množica na Kongresnem trgu (vir: Spomenica).*

žalno kopreno, ker so ti Jugoslovani ostali za rapsko mejo. Skupno se je na ljubljanskih ulicah zbralo okoli 100.000 ljudi. Zaključna popoldanska javna prestava je na stadion privabila okoli 50.000 gledalcev in nastopajočih. Nastopilo je 2.964 sokolov in 2.432 sokolic, večina v prostih vajah, telovadci pa tudi na posameznih orodjih. Nastopili so tudi Alžirci s posebno vajo in 52 konjenikov. Tudi tokrat sta si prireditev ogledala kralj in kraljica v spremstvu celotne jugoslovanske vlade s prvim ministrom Nikolo Pašićem na čelu. Pred nastopom je starosta Jugoslovanske sokolske zveze brat Vladimir Ravnihar prebral kraljev manifest, zahvalno sporočilo sokolom. Stadion je preletel vojaški avion, ki je raztrosil listke z napisi *"Okupljenoj sokolskoj braći i sestrama iz sviju krajeva Slavenstva, kliču oduševljeno zdravo oficiri i vojnici mostarskog garnizona"*.<sup>28</sup>

Organizacijski odbor zleta je dal natisniti večje število brošur z naslovom Program I. jugoslovanskega vsesokolskega zleta 1922 v Ljubljani.<sup>29</sup> V njej je bil naveden natančen urnik športnih in družabnih aktivnosti v času zleta, ki dokazuje, da so tudi člani zabavnega odseka organizacijskega odbora zleta imeli polne roke dela. Predvsem na kulturnem področju. Navedimo le najiminenitnejše. Na dan sokolskega naraščaja so v Operi uprizorili Deseti brat, v Drami Sneguljčica in škrati, v Filharmoniji pa koncert. Na dan dijaštva in vojske so pripravili večerne koncerte v drevoredu Tivoli, na vrtu Kazine in gledališko predstavo v Drami. V glavnih dnevih

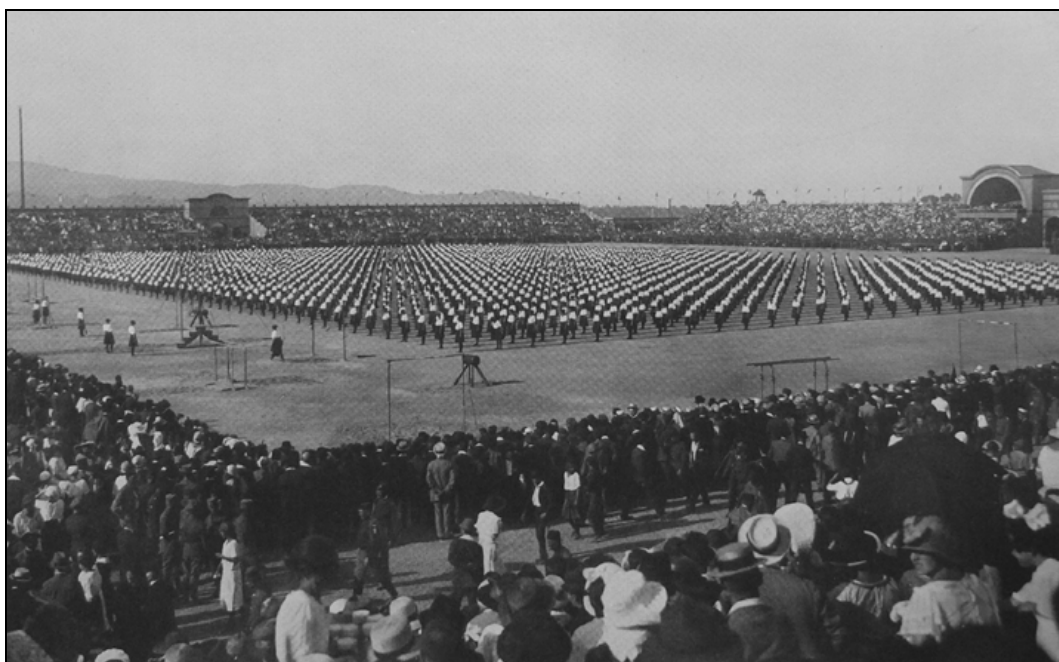
zleta so si sokoli, gostje in domačini, lahko ogledali v Operi opere Prodana nevesta, Boris Godunov ter plesni in koncertni večer čeških umetnic, v Drami drame Pohujšanje v dolini šentflorjanski, Golgota in Knez Semberijski, v Filharmoniji koncert kvarteta prof. Kozine, koncert pevskega društva Slavec in koncert pevskega zbora jugoslovanskih železničarjev. V dvorani hotela Union so pripravili koncert Sredočeski filharmoniki iz Kladna in koncert pevskega društva Ljubljanski zvon. Na vrtu restavracije Zvezda je koncertirala vojaška godba savske divizije iz Zagreba, na vrtu hotela Tivoli pa vojaška godba dravske divizije. Koncertirali so tudi na sokolskih telovadnih prostorih na Taboru in v Tivoliju. Prvi jugoslovanski sokolski zlet so strnili s poslovilnim večerom v parku Tivoli.

Največji športni dogodek Ljubljane do tedaj je omogočil tudi nekaj pomembnih stranskih učinkov, kot npr. prenavo telovadišča v Tivoliju. Novinar je zapisal: *Vnanjci, ki so v nedeljo večer prvič videli preurejeno nekdanje dirkališče in telovadišče, so naravnost ostrmeli. Kaj takega niso pričakovali, najmanj v Ljubljani, o katere zaspanosti se na zunaj toliko besedi. Tako velikanskega prostora, take naravnost razkošne iluminacije ne nudi niti eno naših mest. Celo stari Ljubljančani niso mogli verjeti svojim očem, da je povojna Ljubljana iz prejšnje puščobe preustvarila tak raj. En biser več ima Ljubljana, na katerega je lahko ponosna pred vsem jugoslovanskim svetom.*<sup>30</sup>

<sup>28</sup> *Slovenski narod*, 16. avgust 1922, str. 2.

<sup>29</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>30</sup> *Slovenski narod*, 15. avgust 1922, str. 3.



*Skupinska vaja na stadionu (vir: Spomenica).*

### Časniki o sokolskem zletu

Slovenski časniki so imeli o pomenu prvega sokolskega zleta v Ljubljani različna mnenja. Časnik Slovenec ga malodane sploh ni omenjal, kot da ga ne bi bilo. Je pa izčrpno poročal o pripravah in izvedbi vseslovenskega zleta Orlov v Brnu, ki je potekal skoraj v istem času. Slednjega sta časnika Jutro in Slovenski narod komaj omenila, o ljubljanskem zletu pa sta obširno poročala pred zletom in v času zleta. Zadnji dan zleta je izšel natisnjen kraljev manifest sokolstvu, v katerem je izpostavil nesporno pripadnost Sokola in vojske skupnemu "srbsko hrvaško slovenskemu narodu."<sup>31</sup> Manifest sta natisnila tudi časnika Slovenski narod in Jutro in ga komentirala kot posebno priznanje sokolskemu gibanju in novonastali unitarni državi. Časnik Slovenec je zoper kraljevi manifest odločno protestiral v tem smislu, da se kralj in vlada ne moreta tako nedvoumno postaviti na stran sokolov, druga društva pa povsem prezreti. Po njihovem je vlada razglasila sokolstvo ne zgolj za državno, temveč celo za "režimski činitelj", druga društva pa povsem prezrla.

*Bodimo si na jasnem. Kdo in kaj je Sokol? Nič več in nič manj kakor vsako drugo telovadno društvo, pa bilo to klerikalno, liberalno ali socialistično. In ker imamo celo po zatrdilu centralističnih listov danes narodno državo, si ne moremo misliti, da bi bila ta društva, ki delujejo po pravilih, ki je odobrila ta vlada, protinarodna ali breznarodna. Vsaj v Sloveniji so gotovo slovenska, ker drugega jezika člani navadno niso popolnoma zmožni. Kakor hitro pa vlada podčrtava*

*patriotično in narodno delovanje le enega društva v narodni državi, izraža s tem svoje posebne strankarske in režimske simpatije. A tudi sokolstvo samo se ne more čutiti z vladno pohvalo počaščeno. Zato nam spoštovani člani društva Sokol na bodo zamerili, če si bomo dovolili nazvati jih tu in tam kot bojno falango ne narodne in državne vlade, ampak kot bojno vrsto sedanjega centralističnega režima.*<sup>32</sup>

O prvem jugoslovanskem sokolskem zletu je poročal tudi londonski časopis Time and Tide. Njegova novinarka je najprej nanizala zgodovinska dejstva o nastanku in razvoju sokolstva na Slovenskem ter obširno poročala o poteku športnih aktivnosti posameznih zletnih dni. Svoj dopis je strnila: *Od vseh prireditelj, ki so jih uprizorili za slavnosti, je napravila velika serenada na Gradu v ponedeljek ponoči najgloblji vtisk. Okolo enajste ure smo se zbrali na prostoru odkoder se vidi Grad že od daleč. Točno ob določeni uri so odjeknili streli iz topov – znamenje za obči pozor! V popolni tišini, ki je nato zavladovala, smo videli Grad, ki se je v mračni svetlobi, a vendar razločno, razsvetljen od nešteto luči prikazal visoko nad mestom. V slednjem oknu je žarelo po dvoje luči in s stolpa so spustili nekaj raket. Vsaka stvar več bi pokvarila vtisk – bi uničila vse. Ko pa so pričele združene godbe in moški zbori izvajati svoj program, ki je bil kratek in slavnosten, je bil vtisk na nas skoro nadprirodni.*

*In sedaj je vse pri kraju, vzklikanje vstevi. Vpili smo, dokler nismo izgubili glasu. Gledali smo toliko živih barv, žarečih v poletnem solncu, da smo skoraj oslepeli. V naših ušesih se zvenijo doneči zvoki poživ-*

<sup>31</sup> ARS, AS 641, fasc. 21.

<sup>32</sup> Slovenec, 18. avgust 1922, str. 5.

*ljajoče sokolske koračnice, ki jo vsi poznamo in ljubimo. Jako smo izmučeni, ampak zadovoljni z uspehi – in pet natakarjev najbolj priljubljenih kavarn v Ljubljani je moralo v bolnico zaradi živčne oslabelosti...<sup>33</sup>*

### Zaključek

V poletnih mesecih leta 1922 je Ljubljana organizirala in uspešno izpeljala do tedaj največji športni in družabni dogodek na Slovenskem. Vprašanje je, ali ga je oziroma ali ga bo, po številčnosti udeležencev in gledalcev v naši prestolnici, do danes ali v bodoče, sploh kakšen presežel. Ostaja nesporno dejstvo, da so ljubljanski in slovenski športni zanesenjaki, gospodarski in drugi delavci s pičlo pomočjo zveznih oblasti izpeljali športni projekt mednarodne veljave, ki je pomenil imenitno promocijo novonastale države in mesta Ljubljane v evropskem prostoru.

Lesarski oddelek Tehniškega muzeja Slovenije je v smislu prikaza zahtevnega tesarskega izdelka najel uveljavljenega slovenskega maketarja premične in nepremične tehniške dediščine, ki je pričel z izdelavo makete prvega ljubljanskega in slovenskega stadiona v merilu (M=1:100). Maketa bo kmalu obogatila prenovljeno stalno zbirko Tehniškega muzeja v Bistri pri Vrhniki.

### VIRI IN LITERATURA

#### ARHIVSKO GRADIVO

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 641 – Ljubljanski Sokol 1863–1941.

TMS – Tehniški muzej Slovenije

Dokumentacija.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

LJU 489, Mesto Ljubljana, splošna mestna registratura.

#### ČASOPISI

*Jutro*, 1922.

*Slovenec*, 1922.

*Slovenski narod*, 1922.

#### LITERATURA

*Spomenica o prvem jugoslovanskem vsesokolskem zletu v Ljubljani 1922*. Ljubljana : Jugoslovanski sokolski zvez, 1923.

Zupančič, Bogo: *Usode ljubljanskih stavb in ljudi*, 3. zvezek. Ljubljana : KUD Polis, 2007.



## Z U S A M M E N F A S S U N G

### Das erste Stadion in Ljubljana

Im Jahr 1921 beschlossen die Mitglieder des Turnvereins *Jugoslovanska sokolska zveza*, das erste Treffen der jugoslawischen Sokol-Vereine im August 1922 in Ljubljana zu veranstalten. Voraussetzung für die Durchführung des Treffens war die Errichtung eines Sportstadions, und zwar wurde aus kommunikationstechnischen Gründen ein Standort in der Nähe des Ljubljanaer Hauptbahnhofs im Zentrum ins Auge gefasst. Das hölzerne Montage-Stadion wurde unter der Leitung des Zimmermeisters Ivan Zakotnik von 250 Arbeitern in gut drei Monaten errichtet. In vier Tribünen wurden 3.000 m<sup>3</sup> Sägeholz eingebaut, mit denen 150 Eisenbahnwaggons von durchschnittlicher Größe hätten beladen werden können. Die West- und Osttribüne waren 168 m lang und 15 m bzw. 11 m breit, die Süd- und Nordtribüne dagegen 154 m lang und 13 m breit. An der Spitze der West- bzw. Haupt- oder Königtribüne gab es 66 Logen für 400 Personen. Die größte war die Königsloge, die von der Möbelfirma Jakob Naglas aus Ljubljana eigens eingerichtet und dekoriert wurde. Die Bodenhöhe in den Logen betrug 6,8 m, die der Vorsteherbühne dagegen 11,2 m. Auf allen vier Tribünen zusammen gab es 21.652 Sitz- und 12.620 Stehplätze. Auf einem erhöhten Platz vor der Westtribüne befanden sich zusätzlich 8.400, vor der Osttribüne 7.620 Stehplätze. Das Stadion war also für 50.292 Besucher projektiert.

Anlässlich des Sokol-Treffens wurde auch der achte internationale Gymnastik-Wettbewerb ausgetragen, an dem Turner aus der Tschechoslowakei, Frankreich, Belgien, Luxemburg und Jugoslawien teilnahmen. Offiziell erlangten die Tschechoslowaken 773, die Jugoslawen 764, die Franzosen 636, die Belgier 628 und die Luxemburger 559 Punkte. Unter den ersten zehn Wettkämpfern befanden sich nicht weniger als fünf Jugoslawen, genauer gesagt Slowenen. Peter Šumi teilte den ersten Platz mit einem anderen Wettkämpfer, Stane Derganc war Zweiter, Stane Vidmar Vierter, Leon Štukelj Siebter und Slavko Hlastan Zehnter. An den wichtigsten Tagen des Sokol-Treffens versammelten sich im Stadion gut 50.000 Zuschauer und Teilnehmer, dem feierlichen Umzug auf den Straßen von Ljubljana wohnten 100.000 Personen bei oder nahmen daran teil.

<sup>33</sup> *Spomenica o prvem jugoslovanskem vsesokolskem zletu v Ljubljani 1922*, Ljubljana 1923.